

Fenrir, a skandináv mitológia szörnyfarkasa

Sámánizmus és népvallás (BMVD-151:17)
Oktató: Dr. Birtalan Ágnes

Péter Nikolett (KPVVSY)
Koreanisztika MA, 1. évfolyam

2016.12.22.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	1
Bevezetés.....	2
Fenrir farkas	4
Fenrir megkötözése	5
Fenrir és a Ragnarök	7
Fenrir és a csillagképek	8
Fenrir megjelenése és ábrázolása napjainkban.....	9
Bibliográfia.....	10
Képek forrása	11

Bevezetés

A farkas a legtöbb nép életében kitüntetett szerephez jut, legendák kapcsolódnak hozzá, esetleg totemállatként egész nemzetségek őse lehet. Ennek a ragadozónak az alakját számos hiedelem övezi, így nem meglepő, hogy a skandináv mitológiában is rendkívül fontos szerepet tölt be. A hódító viking seregek valószínűleg sokszor találkozhattak ezekkel a nemes állatokkal, hiszen a farkasok gyakran jelentek meg csaták színhelyein, hogy a holttestekből táplálkozzanak.

Farkasok először *Odin* mellett tűnnek fel a skandináv mitológiában. A mindenható *Odin* a leghatalmasabb az ázok közül, ő az istenek királya. Hogy ne legyen magányos vándorlásai során, megteremtette *Gerit* (Kapzsi) és *Frekit* (Mohó), a farkaspárt, akik később a világot járva benépesítették az egész földet utódaikkal. *Gerit* és *Frekit* *Odin* két hollója, *Hugin* (Gondolat) és *Munin* (Vágyakozás) segítette a vadászatban, jutalmul pedig osztottak a zsákmányon.¹ *Odin* szolgálói, a harcias *valkűrök*, akik a hősiek halottakat kísérték a *Valhallába*, szintén farkasháton lovagoltak. Ezek a nőkalakok hollószerűek voltak, így hátasaikkal *Odin* segítő

1. ábra: *Odin, Geri, Freki, Hugin és Munin*

állataihoz hasonlíthatók. Ezért tartották jó előjelnek a harcosok tetemei mellett megjelenő farkasokat és hollókat, úgy tekintettek rájuk, mint magasabb célt szolgáló lényekre. Továbbá a viking harcosok farkasok bőrét öltötték magukra, így „váltakoztak” vadállatokká, őket nevezték *Úlfhéðnarnak*, vagyis farkasbőrös embereknek.²

A skandináv mitológiában említés esik a *Garm* kutyáról, aki *Helheimnek*, a halottak világának az őrzője. Alakja kevésbé ismert, nagyon kevés forrás számol be róla, ennek ellenére talán párhuzamba állítható a görög mitológiában ismert pokolőrző Kerberossal. *Garm* nem

¹ *Munin* nevét gyakran emlékeztetnek fordítják, az óészaki nyelv alapján azonban a *Minnin* jelentené ezt. *Munin* holló neve a *munr* (gondolat) szóból származik.

Hugin és Munin: <http://norse-mythology.org/gods-and-creatures/others/hugin-and-munin/> (2016.12.17.)

² Eliade, Mircea: *Vallási hiedelmek és eszmék története*. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. pp. 395–400.

egyértelműen kutya, de azt sem lehet biztosan kijelenteni, hogy farkas lenne. Gyakran ábrázolják együtt a halottak úrnőjével, a félig halott, félig élő *Helle*.

Két gonosz farkas alakja tűnik fel a mitikus skandináv égbolton, a Holdat üldöző *Sköll* (Árulás, Hűtlenség) és a Napot üldöző *Hati* (Gyűlölet). Ez a két óriási szörny egész életében kergeti a két égitestet megszemélyesítő istenséget, *Solt* (Nap) és *Manit* (Hold). Végül a Ragnarök

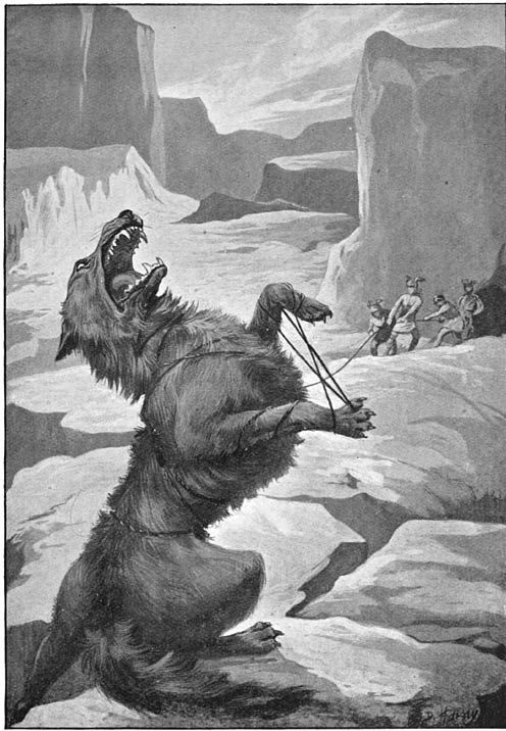
2. ábra: *Sköll, Hati, Sol és Mani*

eljövetelekor utolérik áldozataikat és felfalják őket. *Hati* apja a Híres Farkas

(*Hróðrsvitnir*), vagyis *Fenrir*, a skandináv mitológia leghírhedtebb szörnyfarkasa. Ez a három szörnyóriás a sötétséget jelképezi, ami elnyeli a fényt.³

³ Moon, Beverly (ed.): *An Encyclopedia of Archetypal Symbolism*. Shambala, Boston & London, 1997. pp. 126–129.

Fenrir farkas

3. ábra: Fenrir megkötözése

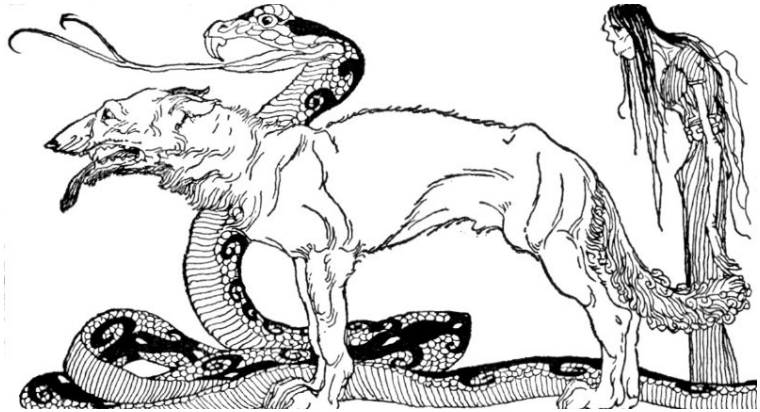
Fenrir farkas vagy *Fenris* farkas (*Fenrisúlfr*, mocsári farkas) vagy *Vánagandr* (a *Ván* folyó szörnye) *Loki* tűzisten és *Angurboda* óriásasszony egyik ivadéka, a Világkígyó, *Jörmungand* és *Hel* testvére. Szüleitől démoni természetet örököl, ám az *Eddákban* kezdetben inkább ambivalens lénynek tűnik, és csak később, a *Ragnarök* idején rendelkezik egyértelműen negatív tulajdonsággal. A nagy világégéskor felfalja majd a napot, megöli *Odint*, végül ő maga *Vidar* keze által pusztul.⁴

Annak ellenére, hogy *Fenrir* a skandináv mitológia legismertebb farkasa, megnevezése nem egységes, alakja azonosítható más farkasokkal is. Nem választható el egyértelműen *Hatitól*, a Napot kergető farkastól, hiszen a *Ragnarök* eljövetelekor végül *Fenrir* falja fel a napot. Ugyanígy hasonló szerep jut *Garm* kutyának is, aki szintén leláncolva éli az életét, és a világégéskor kiszabadul, harcba keveredik *Tyr* háborúistennel, amibe végül mindketten belehalnak. Ezen kívül *Freki* néven is említik *Fenrirt*, de közöttük nem található sok hasonlóság, talán csak annyi, hogy kölyökkorában *Fenrir* is *Azgardban* élt. Nehéz egyértelműen elkülöníteni ezt a három farkast és a pokol bejáratát őrző kutyát, de valószínűleg négy különálló lényről van szó.

⁴ Bernáth, István: *Skandináv mitológia*. Corvina Kiadó Kft., Budapest, 2011.

Fenrir megkötözése

Egy jóslat szerint *Loki* három gyermeke (*Fenrir*, *Jörmungand*, *Hel*) nagy gonoszságokat fog elkövetni és nagy károkat okoz majd az isteneknek, ezért elfogták és *Asgard*-ba vitték őket. *Odin* a kígyót a Világtengerbe hajította, *Helt* pedig *Niflheim*-be dobta és kilenc világ urává tette.⁵

4. ábra: *Fenrir*, *Jörmungand* és *Hel*

Fenrir kölyökkorában *Asgard*-ban nevelkedett, igaz, csak *Tyr*, a hadakozás és az ítélkezés istene volt elég merész ahhoz, hogy etesse. *Odin* bizonytalan volt vele kapcsolatban, ám a végzet istennői, a *Nornák* figyelmeztették, hogy a farkas okozza majd a halálát, ezért, és mert a farkas rövid időn belül hatalmasra nőtt, elhatározták, hogy béklyót kovácsolnak.⁶ Ezt

5. ábra: *Fenrir* lerázza magáról a béklyót

elnevezték *Laedingnek*, és megkérdezték *Fenrir*-t, hogy kipróbálná-e rajta az erejét. A farkas úgy gondolta, elbír vele, így hagyta, hogy ráhelyezzék, de amikor szétterpesztette a lábait, a béklyó elpattant és *Fenrir* kiszabadult. Ezután kovácsolták a *Drómi* nevű béklyót, ami kétszer erősebb volt, mint az első. Az istenek ismét megkérték a farkast, hogy próbálja ki az erejét, mert ha ezt is el tudja tépni, akkor bizony nagy híre lesz. *Fenrir* tudta, hogy ez a béklyó sokkal erősebb, de azzal is tisztában volt, hogy ő is nagyobb és erősebb lett. A hírnévért kockáztatott, hagyta, hogy

leláncolják. Utána megrázta magát, földhöz verte,

majd rugdosni kezdte a láncokat. *Drómi* a darabjaira hullott, *Fenrir* pedig kiszabadult. Ekkor *Odin* elküldte *Skirnirt* a törpékhez, hogy elkészíttesse velük a *Gleipnir* nevű béklyót. Ezt a

⁵ *Niflheim* és *Helheim* a kilenc világ közé tartoznak, bár előbbi csak Snorri Sturluson izlandi történetíró munkáiban van említve. Habár a források nem egyértelműek, az biztos, hogy a kettő nem ugyanaz. *Niflheim* a köd, a sötétség és a birodalma, *Helheim* pedig *Hel* lakhelye, a halál birodalma.

Helheim: <http://norse-mythology.org/cosmology/the-nine-worlds/helheim/> (2016.12.18.)

⁶ Cotterell, Arthur: *Képes mitológiai Enciklopédia*. Glória Kiadó, Budapest, 1997. pp. 175–248.

törpék hat részből tették össze: macska léptének zajából, asszonyszakállból, hegynek gyökeréből, medve ínből, hálnak leheletéből és madárnak nyálából.

6. ábra: Tyr és Fenrir

Az ázok a Vervörös tavon lévő Hanga-szigetre hívták a farkast, és arra kérték, szakítsa szét *Gleipnirt*, a selyembéklyót. *Fenrir* mágiára gyanakodott, ezért nem engedte, hogy a lábára – egyes források szerint a nyakára – tegyék a szalagot. Azt mondta, csak akkor hagyja magát, ha egy isten a szájába teszi a kezét, annak

bizonyítékaul, hogy kiszabadulhat. Azt remélte, ettől meghátrálnak az istenek, ám *Tyr* elég bátor volt, felajánlotta a kezét. A farkas nagy haragra gerjedt, toporzékolt, de nem tehetett mást, hagyta, hogy megkötözzék. Minél jobban próbált szabadulni, a béklyó annál jobban szorította, így amikor látta, hogy becsapták, csuklóból leharapta *Tyr* kezét. Azóta nevezik ezt az ízületet farkas-ízületnek. Ezután megfogták a béklyóról lelógó *Gelja* nevű láncot, ráhúzták egy *Gjöll* nevű nagy sziklatömbre, amit mélyen a földbe süllyesztettek és rögzítettek még egy sziklával. A farkas mérhetetlen dühében meg akarta harapni az isteneket, eltátotta a száját, ám ekkor az állkapcsai közé dugtak egy kardot, hogy ne tudja becsukni hatalmas pofáját. *Fenrir* üvöltött, folyt a nyála, ebből gyűlt össze a *Ván* (Remény) folyó. Az istenek azért nem ölték meg *Fenrirt*, mert annyira tisztelték szent helyeiket, hogy nem akarták bemocskolni a szentélyüket a farkas vérével.⁷

⁷ Bernáth, István: *Skandináv mitológia*. Corvina Kiadó Kft., Budapest, 2011.

Fenrir és a Ragnarök

A jóslat szerint, amikor elérkezik az istenek végzete, a *Ragnarök*, *Fenrir* majd kiszabadul, ivadékaival bejárja a földet, hogy halált és pusztulást okozzon.⁸ A *Ragnarök* kezdetekor hatalmas földrengés rázza meg az egész világot, amiktől *Fenrir* kiszabadul. A források nem egyértelműek, *Fenrir* vagy *Hati* elnyeli a Napot, *Sköll* pedig a Holdat. Ezek után *Fenrir* hatalmasra tátja a száját, alsó állkapcsa a földig, felső állkapcsa az égig ér, szeméből és orrlyukaiból láng lövell, és mindent felfal, ami az útjába kerül. A farkast végül *Odin* egyik fia, *Vidar*, a hallgatag isten öli meg. Kardjával szétfeszíti a száját,

7. ábra: *Fenrir és Odin*

majd az alsó állkapcsára állva ledöfi a szörnyeteget. Más variáció szerint kettétépi az állkapcsát, és *Fenrir* ebbe pusztul bele. *Vidar* vastag talpú bocskort hordott, ezért nem tudta megharapni a lábát a farkas. A *Ragnarök* végén az egész föld lángok martaléka lesz.⁹

Egy másik változat szerint a *Ragnarök* végén a föld eltűnik az óceánban, elmossák a hullámok, és beköszönt a teljes sötétség és némaság korszaka. De ez nem tart sokáig, a föld újra előbukkan a tengerből, *Balder* (*Baldr*), a fény istene visszatér az alvilágból, és az új világ bujább és szebb lesz mint az előző.¹⁰

⁸Cotterell, Arthur: *Képes mitológiai Enciklopédia*. Glória Kiadó, Budapest, 1997. pp. 175–248.

⁹Bernáth, István: *Skandináv mitológia*. Corvina Kiadó Kft., Budapest, 2011.

¹⁰Ragnarök: <http://norse-mythology.org/tales/ragnarok/>

Fenrir és a csillagképek

Az égen megtalálható a megkötözött *Fenrir* alakja: öt csillagképből áll össze a kitátott szájú farkas. A Sárkány csillagkép (Draco) *Fenrir* kitátott szája, az orra és a szeme, a füle pedig a Herkules három csillagából áll össze. *Gleipnir* az Északi Korona (Corona Borealis) hét csillagát összekötő hat vonallal azonosítható, ezek jelképezik a hat nem létező dolgot, amiből a mágikus béklyó készült. Ehhez kapcsolódik a Nagy Medve (Ursa Major), ami a *Gleipnir*ről lógó lánc, *Gelgja* és a láncot rögzítő kő, *Thviti* és *Gjöll* együttese. A Kis Medve pedig, ami a farkas

8. ábra: A megkötözött *Fenrir* és *Tyr* leharapott keze

szélesre tárt pofája előtt helyezkedik el, nem más, mint *Tyr* leharapott keze. Ezekhez a csillagképekhez többek között ukrán, szláv és kelta mítoszok is kapcsolódnak, és mindegyikben megjelenik egy félelmetes kutya vagy farkas, ami a világ végét okozhatja.

Fenrir megjelenése és ábrázolása napjainkban

9. ábra: Hati, Fenrir és Sköll

Fenrir napjainkban is ismert alak azok számára, akik találkoztak már az északi mitológiával. Számos festmény, rajz árulkodik arról, hogy az embereket foglalkoztatja az alakja, emellett megjelenik még filmekben, sorozatokban, könyvekben, de még egy francia zenekar is *Fenrir* néven alkot skandináv folklór alapú metál dalokat, amik keverednek a kelta zenével is. A filmek közül a legnépszerűbb várhatóan a 2017-ben megjelenő *Thor: Ragnarök* című superhősfilm lesz. Ezen kívül a *Titkok könyve* című 1991-es kaland-horror filmben kap nagyobb szerepet, ahol egy rúnaköbe zárták, ám egy véletlen folytán kiszabadul. Sorozatok

közül a leghíresebb az *Odaát*, aminek az 5. évad 19. részében említés szintjén megjelenik. Meglepő módon több japán rajzfilm, anime is foglalkozik *Fenrir* alakjával. Ilyen például a *Loki a misztikus detektív* vagy a *High School DxD*. A *Valhalla legendái: Thor* című izlandi animációs filmben, *Fenrir Hel* segítőjeként jelenik meg. A *Valhalla* című dán képregény első részében *Ulven er Løs* néven írnak róla, ebben azonban kedves, barátságos lényként jelenik meg. Könyvek közül Lachlan, M. D. angol író *Wolfsangle* (Farkascsapda) című négy könyvből álló sorozatának második része emelhető ki, hiszen a kötet címe *Fenrir*. Ez a fantasy történet elvezet minket az ősi északi kultúrába, miközben egyedi módon feldolgozza a vérfarkasok mítoszát.

Bibliográfia

- Bellinger, J. Gerhard: *Knaurs Lexikon der Mytologie*. Knaur, München, 1999. p. 152.
- Bernáth, István: *Skandináv mitológia*. Corvina Kiadó Kft., Budapest, 2011.
- Bodrogi, Tibor, Dobossy, László, Dömötör, Tekla: *Mitológiai ábécé*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1985. pp. 206–214.
- Bowker, John: *A világ vallásai – A nagy hitrendszerek bemutatása*. GABO Könyvkiadó, Szlovákia, 2005. p. 16.
- Comte, Fernand: *Istenek és hősök (A világ mitológiai)*. Corvina Kiadó Kft., Budapest, 2005. p. 310.
- Cotterell, Arthur: *Képes mitológiai Enciklopédia*. Glória Kiadó, Budapest, 1997. pp. 175–248.
- Cotterell, Arthur: *Mítoszok és legendák képes enciklopédiája*. Könyvesház Kft., Budapest, 1994. pp. 28–29.
- Eliade, Mircea: *Vallási hiedelmek és eszmék története*. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. pp. 395–400.
- Johnsen E. Christopher: *Fenris Tyr and Gleipnir*. 2016.
- Moon, Beverly (ed.): *An Encyclopedia of Archetypal Symbolism*. Shambala, Boston & London, 1997. pp. 126–129.
- Saunders, J. Nicholas: *Állatszellek*. Helikon kiadó és Magyar Könyvklub közös kiadása, Budapest, 1996. pp. 72–73.
- Skandináv mitológia: <http://norse-mythology.org/> (2016.12.17.)
- Simek, Rudolf: *Lexikon der germanischen Mythologie*. Kröner, Stuttgart, 1995. pp.96–97.
- Tokarev, Sz. A.(szerk.): *Mitológiai enciklopédia I*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1988. p. 582.
- Vallas, Pierre (szerk.): *Mitológiai enciklopédia*. Saxum Kiadó Kft, Debrecen, 2010. pp. 248–249.
- Wickersham M. John: *Myths and Legends of the World Volume 2*. Macmillan Reference USA, New York, 2000. p. 57.

Képek forrása

1. ábra: Odin, Geri, Freki, Hugin és Munin (2016.12.17.)

<https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/e2/6b/9d/e26b9d39215700271664b9c99dffa7ff.jpg>

2. ábra: Sköll, Hati, Sol és Mani (2016.12.17.)

<http://norse-mythology.org/wp-content/uploads/2014/05/The-Wolves-Pursuing-Sol-and-Mani.jpg>

3. ábra: Fenrir megkötözése (2016.12.17.)

<https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/f7/8d/fe/f78dfeed54f8b34a041a1a3101fb4d9a.jpg>

4. ábra: Fenrir, Jörmungand és Hel (2016.12.18.)

<http://www.kellsraft.com/ChildrenOfOdin/ChildrenofOdinImages/ChildrenofOdin045.jpg>

5. ábra: Fenrir lerázza magáról a béklyót (2016.12.17.)

<http://www.germanicmythology.com/works/IMAGES5/SylvesterFenrir.jpg>

6. ábra: Fenrir és Odin (2016.12.17.)

http://norse-mythology.org/wp-content/uploads/2012/11/Odin_and_Fenrir.jpg

8. ábra: A megkötözött Fenrir és Tyr leharapott keze (2016.10.11.)

Johnsen E. Christopher: *Fenris Tyr and Gleipnir*. 2016.

9. ábra: Hati, Fenrir és Sköll (2016.12.17.)

<https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/564x/0f/38/03/0f38036e6a9dc94612e64f23531622b9.jpg>